

Någonstans i Västmanland, juni 2016

En annorlunda naturupplevelse

Text: Barbro Torseld

Jag fick förmånen att följa med Lennart och Laila Andersson och Ulf Eriksson vid ringmärkning av falkungar. Dessa tre eldsjälar driver Projekt Tornfalk Västra Mälardalen. Att få vara med vid resan runt mellan några av de olika holkarna för att ringmärka tornfalks ungar en upplevelse. Jag fick ett annat perspektiv på fågelskådningen efter den här erfarenheten. Det var en mäktig upplevelse att få komma så nära de små falkungarna.

I Västmanland finns 148 holkar uppsatta för tornfalken av dessa var häckningen lyckosam i 68 holkar, det är en liten ökning från 67 förra året. De första holkarna sattes upp redan 1985. Holkarna placeras högt på lador ute på åkrarna så att tornfalken har fri sikt. Holkarna sitter ibland på, gamla fallfärdiga lador och många av ladorna håller tyvärr på att förfalla. Ladorna är mycket värdefulla livsmiljöer för fåglar att bygga bo i.

Tornseglare är en annan art som gärna använder gamla lador för att bygga bo i. Många av ladorna är i mycket dåligt skick och på sikt kommer de att rasa ihop eftersom ingen sköter eller använder dem. Det betyder att en värdefull livsmiljö för fåglar kommer att försvinna på sikt. Man kan fråga sig vad det kommer att innebära för fågellivet.

För att få sätta upp holkar och märka de falkungar som kläcks krävs tillstånd av markägaren. Det är med andra ord viktigt att ha en fortlöpande och god kommunikation och samarbete med markägaren om vad som händer i holken. De markägare som vi träffade under märkningen var mycket intresserade och ville gärna vara med vid märkningen.

I år blev resultatet av häckningarna

Ungarna plockas varsamt ner i en tygväska för att sedan kunna. Här kan vi se den mat som de inte hunnit äta upp.

i genomsnitt fyra ungar per holk men i en av de som vi besökte fanns sex ungar, vilket var det högsta antalet överlevande ungar i år.

Innan det är dags för ringmärkning krävs tre besök vid alla holkarna, det första besöket kontrolleras om det finns ägg och då används dagens teknik och en kamera hissas ner i holken, för att inte störa ruvningen. Vid det andra besöket kontrolleras om äggen kläckts och vid det tredje besöket ringmärks fågelungarna. För att veta när det är dags att ringmärka beräknas en ungefärlig tid som ungarna kan vara tillräckligt stora för att kunna ringmärkas och det kan röra sig om runt 3 veckor efter andra kontrollbesöket.

Ibland kan det vara svårt att göra en exakt beräkning eftersom det händer att ägg läggs senare. Det är inte alltid som alla äggen läggs samtidigt. I de holkar som vi besökte varierade storleken på ungarna en hel del och i en holk kunde exempelvis tre ungar vara större och en av dem var mindre. Den mindre hade som förmodligen fötts senare men var ändå tillräckligt stor för att kunna ringmärkas. Varje besök dokumenteras noggrant med datum och observationer från varje holk. All information om ringmärkning och numrering av holkar skickas till Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm.

Ringmärkningen pågår mellan cirka 6 juni och sista juli. Att det är ett så stort tidsspänn beror på att äggen kläckts vid olika tillfällen. Hur många ungar det blir hör ihop med tillgången på mat, tornfalken lever främst av sork. Vid så kallade sorkår lägger tornfalken fler ägg och kan lägga upp till åtta ägg. Ett viktigt syfte med ringmärkningen är att kunna se om fåglarnas populationer ökar eller minskar och få information om dess rörelser och de som förolyckats. Lennart får in rapporter från olika delar av Europa där fåglarna varit på besök.

Vid en av holkarna kunde vi se falkmammans sitta i toppen av en gran en bra bit ifrån oss. Honan iakttog noga vad som hände vid holken. Ungarna hade fått nyss fått mat, en liten sork och hade inte hunnit ätas upp den innan ringmärkningen (se bilden ovan, ungarna fick tillbaka sorken efter ringmärkningen...). Vid en annan av holkarna cirklade falkmammans runt oss och ropade oroligt. Vi inte anfallna av irriterade falkmammor men Ulf berättar att det har hänt att honan har dykt mot dem för att skrämman bort ”inkräktarna”.

På den här bilden kan man se att vingarna har börjat utvecklas, dunet försvinner succesivt.

När vi tog en kort fikapaus sa Ulf att det här är viktigare är det ordinarie jobbet. Det säger en hel del om hur viktigt dessa eldsjälarna ser på arbetet att värna om den biologiska mångfalden och jag håller definitivt med om det. Det är ju så här man kan göra en viktig insats för fågellivet. Jag önskar att det finns fler som inser hur betydelsefullt det arbete är som görs i det tysta för att främja arter som håller på att minska.

Jag fick lära mig mycket om tornfalken och tornfalksungarna under resan mellan olika holkar. Bland annat fick jag veta att i holken lever en så kallad "tornfalksfluga" som förekommer i holkarna. Om man tittar under vingen på ungen kan man se hur flugan kryper och lever där. När jag höll en fågelunge i handen slogs jag av hur varm den lilla fågelungen var.

Varför försvann tornfalken?

Tornfalkens huvudföda är sork, det gjorde att arten blev hårt reducerad på 1950-talet. Orsaken var att säden behandlades med kvicksilver och sorkens mat var säd. Som säkert många vet eller kommer ihåg dog många fåglar under den här perioden. Först i och med Rachel Carsons bok, Tyst vår, boken blev mycket uppmärksam. I boken gavs en förklaring till varför fåglarna dog och satte fokus på problematiken med gifter i jordbruket. Boken blev startskottet till arbetet med att få bort gifter i jordbruket. Numera är det förbjudet behandla säden med kvicksilver och andra gifter, det här gjorde att tornfalken och även andra fåglar sakta återhämtar sig. Arbetet med att få en art att återhämta sig är ett arbete som sker på lång sikt och då kan det handla om *minst* 20-30 år.

En oväntad upplevelse fick vi när vi var på väg till en av holkarna. Plötsligt stannade Lennart sin bil, jag blev lite förvånad jag kunde inte se någon holk... Lennart hade fått syn på en jorduggla på åkern. Vi gick ut för att få en skynt av den mäktiga fågeln. Ugglan sprang iväg och lyfte upp i skyn. Tyvärr hade jag fel objektiv så bilden blev inte så jättebra men här är i alla fall ett litet bildbeviset på vad vi fick uppleva.

Tack Lennart och Laila Andersson och Ulf Eriksson för att jag fick vara med vid ringmärkningen, det var en upplevelse som jag aldrig glömmer.

Det här beundransvärda arbetet som Lennart och hans fru Leila och Ulf Eriksson gör, sker i stort sett på ideell grund. För att få lite ersättning för alla milen som de kör för att kontrollera holkarna, sker genom försäljning av fågelholkar.

Fågelholkarna kan beställas av Lennart Andersson på telefonnummer 0589-15185.

Vuxen tornfalk som vilar på en av belysningslamporna, vägen ner mot hamnen i Köping, bilden tog jag 11 juli, 2015

Lite fakta kring falcken från artdatabanken;

Tornfalcken häckar numera över hela landet med undantag av Gotland. Antalet reproduktiva individer skattas till 13000 (9000-16800). Utbredningsområdets storlek och förekomstarean överskrider gränsvärdena för rödlistning. Populationen är ökande. De skattade värdena som artdatabankens bedömning baserar sig på ligger alla inom intervallet för kategorin Livskraftig inom Sverige.

Skyddet av falcken globalt återfinns i Bernkonventionens bilaga II där finns alla arter som är "strikt skyddade", CITES konventionen som har regler för den internationella handeln med exemplar av hotade arter och den delar in arterna i tre bilagor beroende på behovet av skydd. Arter i bilaga I har det starkaste skyddet och handel med dessa är i det närmaste förbjuden där finns falcken upptagen. Den sista konventionen som tar upp skyddet för falcken är Bernkonventionens bilaga II som också tar upp strikt skyddade arter och där finns falcken med.